

AGRICULTURE (AGRO) TOURISM POTENTIAL OF KUCUK MENDERES RIVER DELTA PLAIN

KÜÇÜK MENDERES NEHRİ DELTA OVASI'NIN
TARIM (AGRO) TURİZM POTANSİYELİ

Sümevra KURT¹
Himmet HAYBAT²

Abstract

Today, the busy and stressful city life more increasing people's holiday needs. In recent years people who become overwhelmed by busy urban life and who miss natural life, for those people was added new tourism alternatives. Agro tourism activity is the one of tourism types which is a promising types of tourism. Agro tourism is a branch of the rural tourism and people living in the city who know rural culture well, provide know about soil and agriculture. In this study analyzing Kucuk Menderes River Delta Plain's agro tourism potential and suitable potential areas have been identified. In study using Geographic Information Systems (GIS) methods, obtained data's were tested by land studies and consistencies were measured by SWOT analysis. At the end of the study it appears that characteristics of the natural environment of the Kucuk Menderes River Delta Plain has a very high potential for agro tourism. However, although it has been identified to 95 % of the plain was formed from the most appropriate and appropriate areas for agro tourism, it was seen that there is no development in the context of agro tourism. Therefore, it is necessary to raise awareness of the local people by giving training in agricultural tourism.

Keywords; Agro Turizm, Kucuk Menderes River Delta Plain, Tourism

Özet

Günümüzde yoğun ve stresli kent yaşamı insanların tatil gereksinimini daha da artırmaktadır. Son yıllarda yoğun kent yaşamından bunalan ve doğal hayata özlem duyan insanlar için turizm seçeneklerine yenileri eklenmiştir. Bu turizm türlerinden birisi olan Tarım (Agro) turizmi faaliyeti gelecek vadeden bir turizm çeşididir. Kırsal turizmin bir kolu olan tarım turizmi ile şehirde yaşayan insanların yerel kültürleri yakından tanınması, toprak ve tarımla yaklaşması sağlanmaktadır. Bu çalışmada Küçük Menderes Nehri Delta Ovası'nın tarım turizmi potansiyeli incelenerek, uygun potansiyel alanlar tespit edilmiştir. Çalışmada Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) teknikleri kullanılarak, elde edilen veriler arazi çalışmalarıyla kontrol edilmiş ve SWOT analiziyle tutarlılıkları ölçülmüştür. Çalışma sonunda Küçük Menderes Nehri Delta Ovası'nın tarım turizmi potansiyelinin çok fazla olduğu anlaşılmıştır. Ancak ovanın % 95'inin tarım turizmine en uygun ve uygun alanlardan oluşmasına rağmen, tarım turizmi kapsamında herhangi gelişmenin olmadığı görülmüştür. Bu nedenle tarım turizmi konusunda yerel halka eğitimler verilerek bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tarım turizm, Küçük Menderes Nehri Delta Ovası, Turizm.

¹ Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya, Beyazıt/İstanbul. sumeyrakurt@hotmail.com

² Şeyh Edebalı Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya, Bilecik. himmet3535t@gmail.com

GİRİŞ

Tarım ve turizm kelimelerinin birleşiminden oluşan Tarım (Agro) turizm, tarımsal alanlara zarar vermeden sürdürülebilir alternatif bir turizm türünü ifade etmektedir. İnsanların doğal yaşama duydukları özlem ve kaynakların giderek tüketilmesi ile ortaya çıkan (Yavuzaslanoğlu ve Yavuz, 2012; Civelek vd., 2014) tarım turizmi, Willams vd., (2001) tarafından doğal bir ortamda tarım faaliyetlerinin turizm deneyimi ile kombinasyonu olarak tanımlanmıştır. Tarım turizmi, içerdiği özel aktiviteler ile kültür, doğal çevre ve tarımla bütünleşen ve diğer turizm türleriyle de son derece kolay entegre olabilen kırsal turizm etkinlikleri içerisinde bir alt dal olarak değerlendirilirken, kırsal temelli ekonomik faaliyetlerin gelişmesine oranla daha az maliyetli ve daha kolay bir etkinlik olarak görülmektedir (Nilsson, 2002; Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002; Soykan, 2003; Roberts ve Hall, 2003).

Konaklama, kamp, festivaller, çiftlik ziyaretleri, genç ve yetişkin eğitimi, direkt pazarlama gibi ana başlıklı aktiviteleri içeren tarım turizmi ile biyolojik çeşitliliğin korunması, yerel halkın refahının gözetilmesi, küçük ölçekli işletmeler tarafından küçük turist gruplarına hizmet verilmesi ve geri dönüşü olmayan kaynakların en düşük düzeyde tüketilmesi amaçlanmaktadır (Woo ve Yeon, 2006; Yürük, 2011; Yavuzaslanoğlu ve Yavuz, 2012). Bu yönüyle bir kırsal kalkınma aracı olarak görülen agro turizm özellikle kırsal alanda yaşayan yerel halkın yaptığı faaliyetler doğrultusunda gelir seviyesinin artmasını sağlarken, bir taraftan da sosyo-kültürel açıdan gelişime katkıda bulunmaktadır (Civelek vd., 2014). Tarım turizmin merkezinde tarım varken, kırsal turizmde turizm talebinin odağında kırsal alanlar bulunmaktadır. Tarımsal ürünler birincil seyahat nedeni olmayıp, dinlenme, doğa ile bütünleşme ve yöresel kültürü tanıma etkili olduğundan, tüketicilerin konaklamaları için otantik bir köy evinin varlığı önem taşımaktadır (Uyar ve Akdu, 2009).

Günümüzde uluslararası turizm hareketlerindeki artışa bağlı olarak meydana gelen talepler, turizmin yanında tarım sektörünün gelişmesini de etkileyerek (Olalı ve Timur 1988; Türkben vd. 2012), tarım turizminin ön plana çıkmasına ve (Kiper ve Arslan 2007; Çıkın vd. 2009; Özdede, 2012) dünyanın en hızlı büyüyen sektörlerinden biri haline gelmesine neden olmuştur (Wacher 2006).

Tarım turizm yirminci yüzyılın başlarından beri tartışılabilen (Busby ve Rendle 2000; McKenzie ve Wysocki 2002; Wicks ve Merrett 2003; Gil Arroyo vd. 2013) ve bu konuda dünyada (Weaver ve Fennell 1997; Clarke 1999; Busby ve Rendle 2000; Aikaterini vd., 2001; Nickerson vd., 2001; Iakovidou vd., 2001; Przeborska 2003; Loureiro ve Jervell-Moxnes, 2004; Herrera Catalino ve Lizardo, 2004; Veeck vd., 2006; Kizos ve Iosifides, 2007; Plummerw vd., 2008; Henderson, 2009; Yang vd., 2010; Gil Arroyo vd., 2013; Flanigan vd., 2014) ve Türkiye’de (Küçükaltan, 2002; Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002; Soykan 2003; Gündüz 2004; Kiper ve Arslan 2007; Çıkın vd. 2009; Karabati vd., 2009; Çıkın vd., 2009; Kılıç ve Kurnaz, 2010; Türkben vd., 2012; Hurma vd., 2012; Selvi ve Demirer 2012; Yavuzaslanoğlu ve Yavuz, 2012; Çavuşoğlu, 2012; Gökalp ve Yazgan, 2013) birçok çalışmanın yapıldığı bir turizm türü haline gelmiştir. Tarım (Agro) turizm konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde ülkelerin sahip oldukları tarihi ve doğal değerler doğrultusunda dünya turizminden daha fazla pay alabilmek için alternatif turizm kaynakları geliştirme yoluna gittikleri ve ülke yönetimlerinin de agro turizmi bir kırsal kalkınma aracı olarak destekledikleri görülmektedir.

Türkiye tarım turizmine temel oluşturacak doğal kaynaklar yönüyle birçok ülkeye göre daha zengin bir ülke durumundadır. Ancak bu kaynakları tarım turizminde yeterince değerlendirdiği söylenemez (Türkben vd., 2012; Özşahin ve Kaymaz, 2014). Bu nedenle tarım turizmi konusunda daha yeni, planlı ve sürdürülebilir çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Bu çalışmada Ege Bölgesi’nin yanı sıra Türkiye’nin de en

verimli tarım topraklarına sahip, sanayi ve turizm potansiyeli yüksek, yeraltı ve yerüstü zenginlikleriyle bölge ve ülke ekonomisi açısından oldukça önemli sahalarından birisi olan Küçük Menderes Nehri Delta Ovası'nın tarım turizmi özellikleri, potansiyeli, dağılışı ve değerlendirilmesi coğrafi bir bakış açısı incelenmiştir. Çalışma ile delta ovasının tarım turizmi planlamasında ve daha geniş kapsamlı çalışmaların yapılmasına katkı sağlaması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Çalışmanın veri kaynaklarını Harita Genel Komutanlığı'ndan elde edilen 1/25.000 ölçekli topografya haritaları, Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden temin edilen Selçuk ilçesi ve Selçuk Hava Limanı'na ait meteoroloji istasyonunun iklim verileri, <http://glovis.usgs.gov/> sitesinden alınan 2014 yılı Landsat 8 OLI uydu görüntüsü ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nden elde edilen toprak verileri ile literatür taraması ve arazi incelemelerinden elde edilen veriler oluşturmaktadır.

Çalışmada yöntem olarak iki temel unsur vardır. Bunlardan birincisi; Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) metodolojisi uygulanarak tamamen bilgisayar ortamında gerçekleştirilmesi, diğeri ise arazi çalışmalarıdır. Turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi, turizme açılması, potansiyel alanların belirlenmesi ve turistik amaçla pazarlanabilmesi çalışmalarında Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) kullanılarak çeşitli planlamalar yapılabilmektedir (Ölgen 2003; Turoğlu ve Özdemir 2005; Ndubisi 2002; Tozar 2006; Kaymaz ve Özşahin 2013). Bu nedenle bu çalışmada elde edilen bütün materyaller Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) destekli olarak ArcGIS/ArcMap 10 paket programındaki yöntem doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Sıcaklık ve yağış analizleri için ArcGIS'te "Co-kriging" aracı kullanılmıştır. DEM verisini kullanılarak eğim haritasını oluşturmak için ArcGIS'te "eğim" aracı kullanılmıştır. Çıkan eğim verisi yeniden sınıflandırma yapılarak altı sınıfa ayrılarak ağırlık değerleri verilmiştir. Akarsulara uzaklık haritası oluşturulurken akarsulara olan uzaklıklar metre olarak hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar yapılırken beş sınıfa ayrılarak ağırlık değerleri uzaklık-yakınlık ilişkisine göre verilmiştir. Arazi kullanım sınıflarını tespit etmek için Arcmap'e eklenen uydu görüntüsü ilk aşamada "image analysis" aracı kullanılarak "composite band" olarak birleştirilmiştir. Composite band haline getirilen 2014 yılına ait uydu görüntüsü pan-sharpened (keskinleştirme) yöntemi ile çözünürlük kalitesi 15 metreye getirilmiştir. Birleştirilen ve keskinleştirilen uydu görüntüleri band kombinasyonları yapılarak arazi sınıflandırılması için uygun hale getirilmiştir. Band kombinasyonları arazi sınıflandırılması haline getirildikten sonra çalışma alanı sınırları çerçevesinde kesilmiştir (Sub-set). Bu aşamada uydu görüntüsünün daha kaliteli bir şekilde görünmesini sağlamak için radiometrik güçlendirme (Radiometric Enhancement) yapılmıştır. Arcmap'teki "classification (sınıflandırma)" aracı kullanılarak kontrollü sınıflandırma (supervised classification) ile arazi kullanım sınıfları belirlenmiştir. Yerleşim yeri büyüklüğü haritası oluşturulurken yerleşim yerlerinin nüfus verileri kullanılmıştır. Bu veriler TÜİK'ten alınmıştır (TÜİK; 2015). Turistik alanlara uzaklık haritası oluşturulurken Turizm alanları nokta verisi olarak girilerek, bu noktalara olan uzaklıktaki alanlar beş sınıfa ayrılarak ağırlık değerleri girilmiştir.

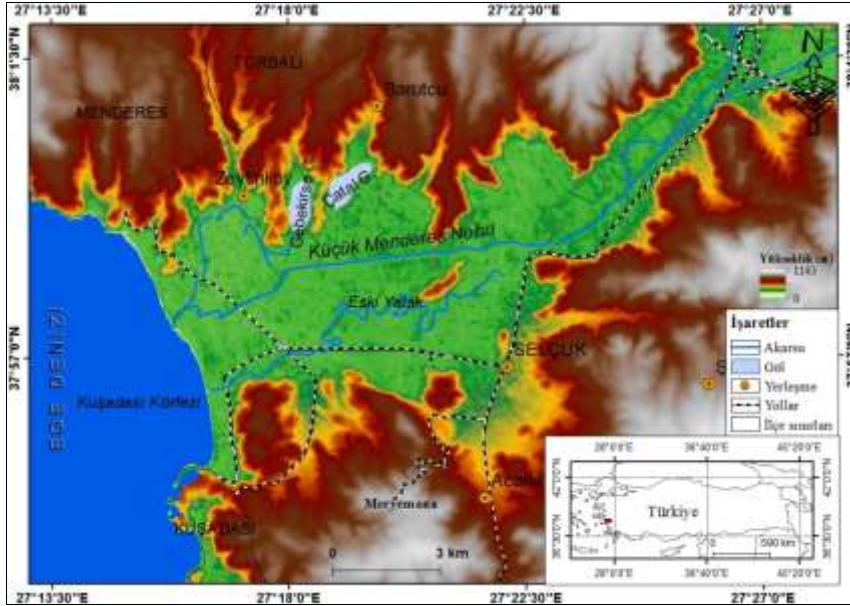
Tarım turizmi uygunluk tablosunun hazırlanmasında ise yöntem olarak Saaty (1980) tarafından önerilen (1-9) ve Özşahin ve Kaymaz (2015)'in da benzer bir çalışmada kullandıkları puanlı tercih ölçeği kullanılmıştır. Puanlama ölçeği Kiper ve Arslan (2007) tarafından belirlenen en uygun (9-6), uygun (6-3) ve uygun olmayan (3-1) sınıfları ifade eden kategorilere ayrılarak puanlanmıştır. İkinci aşamada belirlenen parametrelerin puanları kullanılarak haritalar oluşturulmuştur. Üçüncü aşamada ise haritalar bir araya getirilerek tarım turizmüne uygun potansiyel alanlar haritası

oluşturulmuştur. Son olarak elde edilen veriler literatür taraması ve gözlemlere dayalı olarak gerçekleştirilen arazi çalışmalarıyla bütünleştirilip, sonuç değerlendirmesi yapılmıştır.

Küçük Menderes Nehri Deltasının Konumu, Doğal Ortam ve Tarımsal Profili

Kuşadası Körfezi'nin doğusunda Kuaterner'in son dönemi olan Holosen'deki transgresyonu izleyen son 6000 yıllık dönemde geniş bir körfezin Küçük Menderes Nehri'nin taşıdığı alüvyonlarla dolması sonucu oluşmuş olan (Grund, 1906; Erinç, 1955; Kayan, 1988; Kayan, 1991; Öner, 1997) Küçük Menderes Nehri Delta Ovası, kuzeyde Menderes, Torbalı, güneyde Kuşadası, Söke, batıda Kuşadası Körfezi, doğuda Tire ve Germencik ile çevrilidir. Selçuk (İzmir) ilçesi sınırları içerisinde yer alan delta sahasının doğusunda Belevi Boğazı, batısında Ege Denizi yer almaktadır (Şekil, 1).

Ovalık alanlar, birinci derecede tarım arazilerini oluşturduğundan, tarım turizmi potansiyelinin belirlenmesinde yer şekli özelliklerinin bilinmesinin önemi büyüktür. 11 km uzunluk ve 5 m kadar genişlikte bir alüvyal dolgu sahası (Erinç, 1955) olan Küçük Menderes Delta Ovası'nın eğimi oldukça az ve kıyıdağ itibaren Belevi boğazına kadar yükseltisi ancak 5 metreye kadar çıkmaktadır. Genellikle tarım alanına dönüştürülmüş olan delta alanının bir bölümü kumullar, sazlıklar, Elaman (1500 ha) ve Akgöl (74 ha) bataklıkları gibi bataklıklarla kaplıdır (Evren ve İçten, 1998; Sütgibi, 2009). Küçük Menderes Nehri deltasındaki kıyı kumulları delta ovası boyunca yaklaşık 5 km km uzunluğunda 200 m genişliğinde düz bir saha boyunca uzanmaktadır. Kumulun alanı yaklaşık 190 m²'dir (Kurt, 2015a).

Şekil 1: Küçük Menderes Nehri Delta Ovası'nın Konumu

Tarım alanlarının oluşumu ve tarım şekillerinin (kuru ve sulu tarım) ortaya çıkmasında belirleyici etkenlerin başında su faktörü olarak da adlandırılan hidrografiya gelmektedir. Suyun tarım üzerindeki etkisi doğrudan olsa da tarım turizminin şekillenmesinde dolaylı bir rol oynamaktadır. Küçük Menderes Ovası, Ege Denizi'ne ulaşmaya kadar yaklaşık 129 km'lik yol kat eden Küçük Menderes Nehri ve yan kolları tarafından oluşturulmuştur. Nehir kışın kabırır ve sağanak yağışlar olduğunda özellikle delta alanı üzerinde yatağından taşarak, geçici bataklıklar oluşturur. Yazın ise sular çok azalır ve kendisini besleyen küçük kollar tamamen

kurur. Günümüzde deltanın kıyı bölgesinde yapılan çalışmalar sonucunda nehir taşkınları kontrol altına kısmen alınarak, yeni tarım alanları olarak tarımsal üretimde kullanılabilir hale getirilmiştir (Erdenirsilay ve Tomar, 2011).

Sıcaklık, güneşlenme, rüzgâr, nem ve yağış gibi iklim elemanları tarımsal etkinliklerle yakından ilgili olduğundan, tarım turizmi etkinliklerinin yapılabilmesinde oldukça önemlidir (Doğanay ve Coşkun 2012; Özşahin ve Kaymaz, 2014). Akdeniz iklim özelliklerinin görüldüğü Küçük Menderes Delta Ovası'nda yıllık yağışın yaklaşık yarısı kışın düşmekte olup, yaz mevsimi kurak geçmektedir. Selçuk Meteoroloji İstasyonu verilerine göre yağışlar en az Ağustos ayında, en fazla ise Aralık ayında düşmektedir. Kış aylarında ortalama sıcaklıklar 8°C'nin üzerinde iken, yaz aylarında 25°C üzerinde seyretmektedir. Yıllık ortalama sıcaklık değerleri 16,3°C'dir. Delta alanı ve çevresi genelinde kuzey sektörlü rüzgârlar hâkimdir. Kuzeyden esen rüzgârlar yazın havanın sıcaklığını düzenlemekte olup, bu rüzgârlar Haziran'dan sonra esmeye başladığından havanın nemini almaktadır (Sütgibi, 2009; Kurt, 2015a). Kışın ortalama 141,06 mm yağış düşmektedir. En yağışlı ay olan Aralık ayında toplam 185,2 mm yağış düşer. Ağustos ayında ise 3,8 mm yağış düşmektedir (MİGM, 2014).

Turizm faaliyetleri açısından birçok potansiyeli bünyesinde barındıran sahada iklim şartlarının da elverişli olması kıyı boyunca yazlık yerleşmelerin artmasına neden olmuştur. Ulaşım ve ticaret açısından çok gelişmiş İzmir ve Kuşadası limanlarının bölgedeki varlığı da yerleşme alanlarının artışında etkili olan diğer bir etkidir (Kurt, 2015b). Delta çevresinde bulunan Çeşme, Karaburun, Kuşadası gibi yerleşim alanlarındaki otellerin ve tatil sitelerinin varlığı ve deltanın Ege Denizi ile birleştiği kıyı şeridinin 1986 yılında turizm alanı ilan edilmesinin ardından sahaya olan turizm yatırımları da hızla artmıştır (Kurt 2015a). Deltanın güneyinde yer alan Efes antik kenti ve Bülbül Dağındaki Meryem Ana Evi dolayısıyla da yaz aylarında turizm aktiviteleri yoğunlaşmaktadır.

Son 30 yıl içerisinde hem arazi örtüsünde ve arazi kullanımında önemli bir değişim görüldüğü Küçük Menderes Nehri Delta Ovası'nda özellikle yerleşme alanlarında artan nüfusa bağlı olarak önemli ölçüde büyüme yaşanmıştır. Antik çağlardan bu yana sahip olduğu doğal, ekonomik ve stratejik özellikler nedeniyle her dönemde nüfus hareketlerine sahne olan sahada yerleşme alanları 30 yıllık süre içerisinde yaklaşık 4 kat artmıştır (TÜİK; 2014). Delta alanındaki en büyük yerleşim alanı olan Selçuk ilçesi günümüze kadar sürekli yoğun bir nüfus artışı ile karşı karşıya kalmıştır. 1985 yılında 7613 olan nüfus, 2014 yılında 27697'ye yükselmiştir (TÜİK, 2014). Her ne kadar ovanın sunduğu doğal koşullar hem yerleşmelerin artmasına hem de tarımın binlerce yıldan bu yana yapılmasına olanak sağlamış olsa da bu zenginlik, bugüne kadar tarım turizmi için kullanılamamış ve bunun yerine kuş gözlemciliği, tarihi turizm, inanç turizmi ve ekoturizm oldukça gelişmiştir (Kurt, 2015; Kurt ve Haybat 2015).

Küçük Menderes Ovası güneşlenme süresi ve yeterli düzeyde yağış miktarına bağlı olarak toprak yapısı tarımsal açıdan uygun iklim özelliğine sahiptir. Toprak, tarımsal etkinliklerin temel kaynağı, çiftçinin en önemli taşınmaz sermayesi ve tarım turizmi için de en önemli unsur olduğundan (Doğanay ve Coşkun 2012), toprak özellikleri açısından ovaya bakıldığında, tarımsal üretimi etkileyerek ürün çeşitliliğini sağlayan ve tarım turizmine de destek olan tarım topraklarının Entisol'ler (Alüvyal topraklar) olduğu görülür. Flüvyal ve denizel süreçlerin etkisi altında oluşan ve azonal toprak grubundan olan alüvyal toprakların geniş bir yayılıma sahip olduğu Küçük Menderes Nehri Delta Ovası'nın doğusunda tarımsal etkinlikler yaygın olarak yapılırken, batıda denizel süreçlerin ekşiyle çorak ve tuzlu toprakların varlığı tarımsal kullanımı sınırlandırmıştır (Kara, 1997; Kurt ve Haybat, 2015).

Tarihin ilk çağlarından beri insanoğlunun dikkatini çekmiş olan ovadaki verimli topraklar, 1930'lerden başlayarak yoğun olarak kullanılmaktadır. Ova ve çevresinde yapılan ekonomik faaliyetlerin başında tarımsal faaliyetler gelmektedir. Bu nedenle 2005 yılı verilerine göre, Selçuk ilçesi arazisinin % 49'u tarımsal amaçlı kullanıma ayrılmıştır. Tarım alanları içinde en fazla yeri % 56,77'lik oranla zeytinlikler kaplarken, %16,32 ile meyve alanları, %14,86 ile tarla alanları kaplamıştır. Sulamalı tarımın yapıldığı alanlarda başta pamuk tarımı olmak üzere sebze ve meyve tarımı önemli bir yer tutmaktadır (Sütgibi, 2009).

Ova topraklarının yer aldığı Selçuk ilçesi 354.112 dekar yüzölçümündeki arazisinin yaklaşık yarısını tarım arazileri oluşturmaktadır. İlçe genelinde 153.079 (% 43,2) dekar tarım arazisi mevcut olup, bu arazinin 61660,50 dekarı sulamaya elverişlidir (Tablo 1, 2 ve 3). 6201,77 hektar alan kaplayan Küçük Menderes Nehri Delta Ovası'nda ise tarım alanlarına 3513,25 hektar (% 56,64)'lık bir arazi ayrılmıştır. Ayrıca Cevaşır sırtı, Kurudağ ve Panayır dağı hattının doğusundan Belevi boğazına kadar uzanan kesim yoğun olarak tarım alanları ile kaplı olduğundan bu bölümünde göl ya da bataklık gibi sulak alanlar yoktur. Topraklarda tarımı etkileyecek yüksek taban suyu ya da tuzluluk gibi problemler olmaması da tarımsal faaliyetlerin yoğun olarak yapılmasında etkili olmaktadır (Kurt, 2015b).

Tablo 1: Selçuk İlçesi Genel Arazi Dağılımı (2014)

Yüzölçümü (da)	Tarım Alanı (da)	Oran (%)	Ormanlık ve Fundalık Alan Hariç (da)	Oran (%)	Çayır ve Mera Alanı (da)	Oran (%)	Diğer Arazi (da)	Oran (%)
354.112	153.079	43,2	160.110	45,2	3,44	1	37,484	10,06

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü 2014

Tablo 2: Selçuk İlçesi 2014 Yılı Kullanım Şekline Göre Tarım Arazisi Dağılımı (dekar)

Tarla Alanı	Sebze Alanı	Süs Bitkileri Alanı	Bağ Alanı	Meyve Alanı	Narenciye Alanı	Zeytin Alanı	Kavaklık Alanı	Nadas Alanı	Tarıma Elverişli Boş Arazi	Toplam Tarım Alanı
11.400	5.250	428,5	4.000	28.310	9.540	77.730	120	12.000	4.300	153.078,50

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü 2014

Tablo 3: Selçuk İlçesi 2014 Yılı Tarım Arazisi Sulama Durumu

Toplam Tarım Alanı (da)	Sulanan Alan (da)	Sulanmayan Alan (da)
153.078,50	61.660,50	91.418,00

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü 2014

Ülkemizin en verimli topraklarından bir bölümüne sahip olan Küçük Menderes Ovası'nda tarım arazileri hem ürün kalitesi hem de ürün verimi açısından oldukça yüksek potansiyelli ve tarım turizmi bakımından da kullanılabilir niteliktedir. Tarla tarımının yaygın olarak yapıldığı ovada yılın her döneminde tarımsal üretim gerçekleştirilmektedir. Yapılan tarımsal faaliyetler içinde pamuk, Gıda Tarım ve Hayvancılık İzmir İl Müdürlüğü 2014 yılı verilerine göre 6500 hektarlık ekim alanı ve 3575 tonluk yıllık üretimi ile ovada yetiştirilen ürünler içinde ilk sırayı almaktadır. Ovada, mandalina, incir, karpuz, nar, zeytin, domates, mısır, buğday ve meyve türleri yoğun olarak üretimi yapılan diğer tarım ürünleridir (Tablo 4).

Tablo 4: Selçuk İlçesi Ürünlerinin Ekiliş Alanı ve Üretimi, (2014)

Ürün Adı	Ekiliş Alanı (ha)	Üretim (Ton)
Lahana	50	150
Kereviz	35	49
Marul	20	26
Ispanak	450	450
Prasa	300	750
Enginar	500	750
Kabak	20	50
Hıyar	50	100
Patlıcan	15	30
Bamya	10	8
Domates	300	1200
Biber	30	54
Kavun	350	700
Karpuz	550	2550
Fasulye	100	90
Börülce	50	35
Bezelye	100	60
Bakla	40	24
Soğan	10	15
Turp	5	13
Karnıbahar100	100	200
Brokoli	100	250
Arpa	400	100
Bugday	1450	822,5
Yulaf	1000	200
Pamuk	6500	3575
Fiğ	400	500
Mısır	1200	1560
Yonca	100	200
Armut	5900 (ağaç)	177
Ayva	22500	20
Erik	4100	62
Kiraz	4200	72
Şeftali	8000	400
Badem	37800	378
Ceviz	2500	75
İncir	93500	2338
Nar	74550	2150
Üzüm	3950	79
Zeytin	964600	1752
Limon	690	14
Mandalina	270000	18900
Portakal	950	76

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü 2014

Küçük Menderes Delta Ovası'nda hayvancılık, tarımın yanında bir diğer ekonomik faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak mera ve otlakların nüfusun artışına paralel olarak daralması, hayvancılık yapılacak alanların da giderek azalması üzerinde etkili olmuştur. Yüksek kesimlerdeki meraların varlığı, mera hayvancılığının yapılmasına ortam sağlarken, ovalık alanda ahır hayvancılığı gelişmiştir. Ovada yapılan hayvancılık faaliyetlerini, küçükbaş hayvancılık, büyükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, ipekböcekçiliği ve arıcılık olarak sınıflandırmak mümkündür. Bunun yan ısıra, sahada su ürünleri yetiştiriciliği de yapılmaktadır. İlçe genelinde toplamda 2349 baş büyükbaş, 80297 adet kanatlı hayvan, 14042 baş küçükbaş, 313 baş tek tırnaklı hayvan ve 3202 adet de arı kovanı bulunmaktadır (Tablo 5). Bütün bu tarımsal veriler göz önünde bulundurulduğunda ilçede yıllık kırmızı et üretimi 106.47 ton, yumurta üretimi 1156 adet, süt üretimi 6089,4 ve bal üretimi 32000 kg'dır (Gıda Tarım ve Hayvancılık İzmir İl Müdürlüğü 2014).

Tablo 5: Selçuk İlçesi Hayvan Varlığı (2014)

<i>Büyükbaş Hayvan</i>	<i>Sayı (Baş)</i>
Sığır	2.349
<i>Tek Tırnaklı Hayvan</i>	<i>Sayı (Baş)</i>
At	199
Eşek	114
Toplam	313
<i>Küçükbaş Hayvan</i>	<i>Sayı (Baş)</i>
Koyun	7.970
Keçi	6.072
Toplam	14.042
<i>Kanatlı Hayvan</i>	<i>Sayı (Adet)</i>
Tavuk	80.000
Hindi	165
Kaz	67
Ördek	65
Toplam	80.297
<i>İpek Böcekçiliği ve Arıcılık</i>	<i>Sayı (kg)</i>
Yaş Koza Üretimi	66
Kovan sayısı	3.202

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü 2014

Tablo 6. Selçuk İlçesi Hayvansal Ürünler Üretim Değerleri (2014)

Ürünün Cinsi	Sayı	Birimi
Yumurta	1.156	Adet
Bal	32.000	Kg
Kırmızı et	106.47	Ton
Süt	6089,4	Kg
Yapağı	9.060	Ton

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü 2014

BULGULAR

Dünyanın önde gelen ekonomik sektörlerinden biri olan turizmin gelişmesinin temel unsurları çekicilik, kolay erişim ve konaklamadır (Doğaner, 2013). Turizmin en önemli unsurlarından biri olan çekicilik faktörü turistlerin bir alanı ziyaret etme isteğini belirlediğinden (Özgüç 2007), Küçük Menderes Ovası'nda var olan doğal ortam ve tarım turizmi potansiyeli bu turizm türünün yapılmasını gerekli hale getirmiştir. Ovada tarım turizmi potansiyelinin oluşmasında farklı özelliklerde tarımsal arazi kullanım sınıflarının bulunması (Kurt, 2015b) belirleyici bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra tarım turizmini destekleyecek nitelikte doğa yürüyüşü, kuş gözlemciliği, yaban hayatı incelemeleri, tarih, kültür ve inanç turizmi gibi turizm faaliyetleri de destekleyici unsurlar olarak tarım turizminin gelişmesinde etkili olmaktadır. Nitekim delta sahasındaki 74 ha büyüklüğünde Barutçu Gölü (Akgöl) (4 m derinliğinde), hafif tuzlu Gebekirse Gölü (5 m derinliğinde) ile Eleman bataklığını kapsayan ve "Selçuk Kuş Cenneti" olarak da bilinen yöre 1991'de Kültür Bakanlığı tarafından 1. ve 2. derece doğal "Sit Alanı", 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu çerçevesinde 13.09.2006 tarihli ve 2006/10966 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla "Yaban Hayatı Koruma Sahası" ilan edilmiştir. Alanda 38 familyaya dahil 92 kuş türünün varlığı saptanmıştır. Korunan alanlar dışında orman alanları da turizm faaliyetleri bakımından ilgi çekici sahalar durumundadır (Sıkı, 1997; Yarar ve Gernant, 1997; Balık vd., 2006; Erdenirsilay ve Tomar, 2011). Ayrıca Türk ve dünya turizmi açısından büyük önem taşıyan Efes ören yeri, Meryem Ana Evi ve Kilisesi, St. Jean Kilisesi ve Mezarı, Selçuk (Ayasuluk) Kalesi ve İsa Bey Camii de her yıl yaklaşık 2 milyon ziyaretçi tarafından gezilen ilgi çekici yerlerdir (Batur vd., 2013).

İkinci temel unsur ise turizmde ziyaretin gerçekleştirilebilmesini sağlayan ve ulaşım-iletişim hizmetleri olarak da bilinen kolay erişimdir. Küçük Menderes Nehri Delta Ovası'nın erişim imkânları tarım turizminin gelişmesi için oldukça elverişlidir. Ovadaki tarım dışı arazilerden bir kısmı hava ve kara yollarına ayrılmıştır. Selçuk ve çevresindeki turistik alanlara hava ulaşımını sağlamak maksadıyla 1990 yılında küçük bir havaalanı yapılmıştır (Batur vd., 2013). Ayrıca delta sahasının güneyinde Çeşme limanında da yolcu taşımacılığı yapılmaktadır. Bu özellikler kara, hava ve deniz yolu kullanarak bölgeye gelen turistler için oldukça cazip unsurlardır.

Turizmin gelişmesinde öncü unsurlardan bir diğeri de konaklamadır. Turistlerin gittikleri yerlerde ağırılanmasının sağlanması amacıyla, Küçük Menderes Delta Ovası ve çevresindeki köylerde ekoturizmi destekleyici unsurlar olsa da tarım turizmi kapsamında özel oluşturulan mekânlar henüz yoktur. Ancak ova ve çevresindeki köylerde tarım turizmi kapsamında geleneksel ve otantik konaklama mekânlarının oluşturulma potansiyeli fazla olduğundan yakın gelecekte bu tür oluşumları görmek mümkündür.

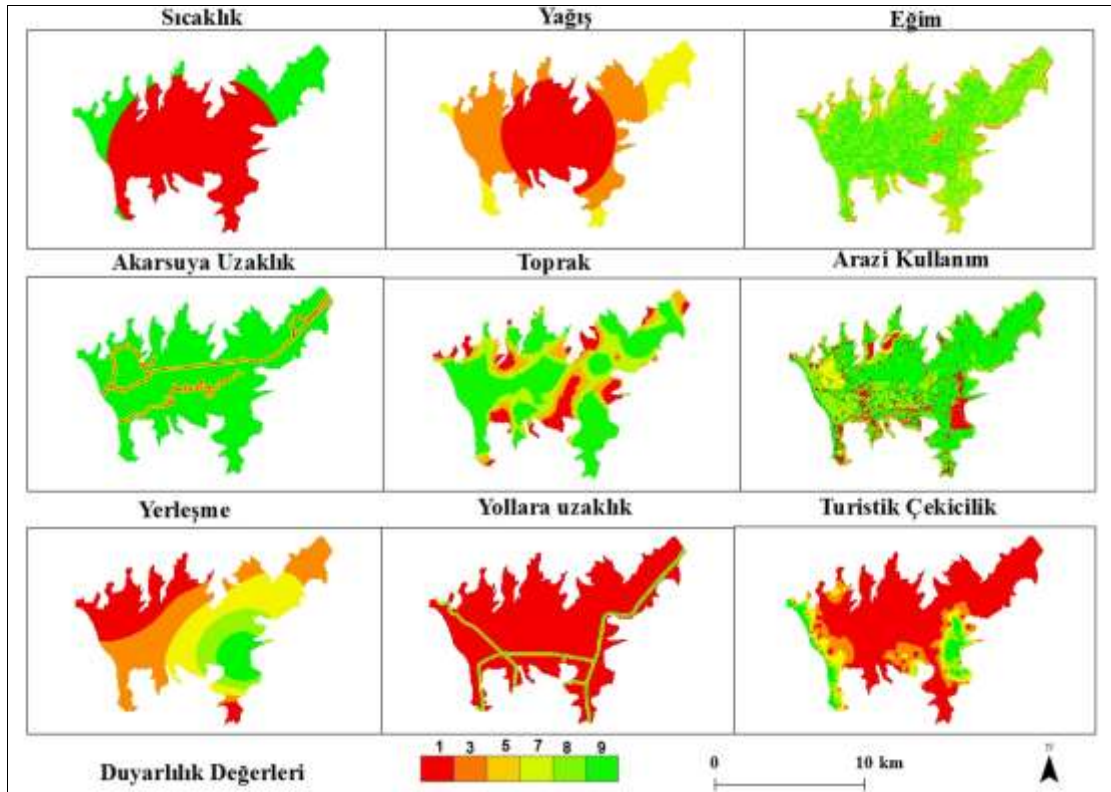
Tarım turizmi potansiyelinde etkili parametreler elde edilen veriler, literatür taraması ve gözlemlere dayalı olarak gerçekleştirilen arazi çalışmaları ışığında tespit edilmiştir. Buna göre Küçük Menderes Delta Ovası'nda tarım turizmi potansiyeli açısından uygun alanların dağılımında sıcaklık, yağış, eğim, akarsulara uzaklık, toprak, arazi kullanımı, yerleşme yoğunluğu, yollara uzaklık ve turistik çekicilik parametreleri etkili olmuştur (Tablo 7).

Tablo 7: Tarım Turizmi Potansiyelinde Etkili Parametreler

Parametre Adı	Sınıflar	Etki Derecesi	Ağırlık Değeri
Sıcaklık (°C)	Hafif sıcaklık (<-17)	1	3
	Konforlu sıcaklık (18,01->)	9	
Yağış (mm)	<-625	9	3
	625,01-640	7	
	640,01-660	5	
	660,01-670	3	
	670->	1	
Eğim (%)	Düz ve düze yakın (0-1)	9	3
	Hafif eğimli (1,01-3)	8	
	Orta eğimli (3,01-8)	7	
	Çok eğimli (8,01-15)	5	
	Parçalanmış arazi - plato (15,01-40)	3	
Dağlık arazi (40,01->)	1		
Akarsulara Uzaklık (m)	Çok yakın (<-20)	1	5
	Yakın (20,01-60)	3	
	Orta uzak (60,01-100)	5	
	Uzak (100,01-140)	7	
Çok uzak (140,01->)	9		
Toprak	Entisol	9	7
	İnceptisol	5	
	Alfisol	3	
	Mollisol	7	
Arazi Kullanımı	Çok verimli tarım arazileri	9	9
	Verimli tarım arazileri	7	
	Sorunlu tarım arazileri	5	
	Tarımda kullanımı sınırlı araziler	3	
	Tarım dışı araziler	1	
Yerleşme Büyüklüğü (kişi)	Az Seyrek	1	5
	Seyrek	3	
	Orta yoğun	5	
	Yoğun	7	
	Çok yoğun	9	
Yollara Uzaklık (m)	Çok yakın (<-30)	9	7
	Yakın (30,01-60)	7	
	Orta uzaklıkta (60,01-90)	5	
	Uzak (90,01-120)	3	
	Çok uzak (120,01->)	1	
Turistik Alanlara Uzaklık (m)	Çok yakın	9	3
	Yakın	7	
	Orta uzaklıkta	5	
	Uzak	3	
	Çok uzak	1	

Sıcaklık, yağış, eğim, akarsulara uzaklık, toprak ve arazi kullanımı, doğrudan tarımı etkileyen unsurlar olsa da tarımsal yöntemler ve etkinlikler, tarımsal işletmelerin kullanılışı, ulaşım ve konaklama hizmetleri ile yerel-kültürel özellikler ve doğal çekicilik gibi faktörler tarım turizminde talep artışını etkileyen temel unsurları oluşturmaktadır.

Küçük Menderes Delta Ovası'nın sıcaklık ve yağış değerleri antik bir yerleşim yeri durumundaki Efes'in batısında yer alan Selçuk Hava Limanı ve Selçuk ilçesi meteoroloji verilerinden elde edilmiştir. Bu verilere göre kış aylarında ortalama sıcaklıklar 8°C'nin üzerinde iken, yaz aylarında 25°C üzerindedir. Yıllık ortalama sıcaklık değerleri 16,3°C'dir. (Sütgibi, 2009; Kurt, 2015a). Ovada sıcaklık değerlerinin 18°C'nin üzerinde olduğu alanlar en konforlu, altında olduğu yerler ise serin olanları oluşturmaktadır. Bu nedenle Küçük Menderes Ovası tarım turizmi bakımından hem en uygun, hem de uygun olmayan sahalardan oluşmaktadır.

Şekil 2. Küçük Menderes Delta Ovası'nın Tarım Turizmi Potansiyelinde Etkili Olan Parametreler

Tarım turizmi potansiyeli açısından yağış koşulları ve yağışın mevsimlere dağılışı da oldukça önemlidir. Turizm aktiviteleri açısından az yağışlı sahalar daha çok tercih edildiğinden (Özgüç 2007; Güçlü 2010) Küçük Menderes Nehri Delta Ovası'nda çeşitli hassasiyet derecelerinde yıllık ortalama yağış değerleri mevcuttur. Kışın ortalama 141,06 mm yağış düşmektedir. En yağışlı ay olan Aralık ayında toplam 185,2 mm yağış düşer. Turizm faaliyetlerinin en fazla yapıldığı yaz aylarından Haziran ayında 28,6 mm yağış düşerken, Ağustos ayında ise 3,8 mm yağış düşmektedir (MİGM, 2014).

Eğim özellikleri de tarım turizminde etkili faktörlerden birisidir (Kiper ve Arslan 2007; Civelek vd., 2014). Buna göre Küçük Menderes Nehri Delta Ovası genellikle düz, hafif,

orta ve çok eğimli sınıfların hâkim olduğu bir dağılışa sahiptir (Altınbaş, 2006; Özşahin ve Kaymaz, 2014).

Tarımsal faaliyetlerin üzerinde gerçekleştirildiği toprak da tarım turizminde etkili en önemli parametrelerden biridir (Kiper ve Arslan 2007). Entisol, İnceptisol, Alfisol, Mollisol olmak üzere dört toprak grubunun bulunduğu Küçük Menderes Nehri Delta Ovası'nda bu toprak grupları hem verimlilik hem de tarım turizmine ve tarıma uygunluk yönüyle farklı özelliklere sahiptir.

Küçük Menderes Nehri Delta Ovası'nın tarım turizminde en belirleyici ve etkin parametre arazi kullanımınıdır. Arazi kullanım sınıflarının hassasiyet dereceleri ise tarım dışı arazilere doğru gidildikçe tarım turizmine uygun olmayan bir karaktere dönüşmektedir.

Köy, kasaba ve çiftlik gibi kırsal yerleşmelerin varlığı, toplu ya da dağınık olmaları tarım turizmi potansiyelinin yüksek ya da düşük olması üzerinde oldukça etkilidir. Küçük Menderes Nehri Delta Ovası'nda yerleşmeler daha çok vadi tabanı çevresinde ve çoğunlukla toplu yerleşme görünümündedir.

Yollara uzaklık parametresi de ulaşım-erişim faktörü içerisindeki başka bir tarım turizmi değerlendirme unsurudur. Çiftlik ya da köylerde konaklamalarla gerçekleşen tarım turizmi yönüyle Küçük Menderes Ovası daha çok uygun olmayan ve orta uygun alanlarla temsil edilmektedir. Ayrıca, Küçük Menderes Nehri Delta Ovası'nda turistik mekânlara uzaklık da tarım turizmi açısından önemlidir. Efes ören yeri, Meryem Ana Evi ve Kilisesi, St. Jean Kilisesi ve Mezarı, Selçuk (Ayasuluk) Kalesi, İsa Bey Camii ve Selçuk Kuş Cenneti gibi turistik mekânlar talep potansiyelini artırdığından tarım turizmi içinde destekleyici unsurlar durumundadır. Bu nedenle ovada bu turizm merkezlerine yaklaştıkça tarım turizm potansiyeli uygunluk derecesi artmaktadır.

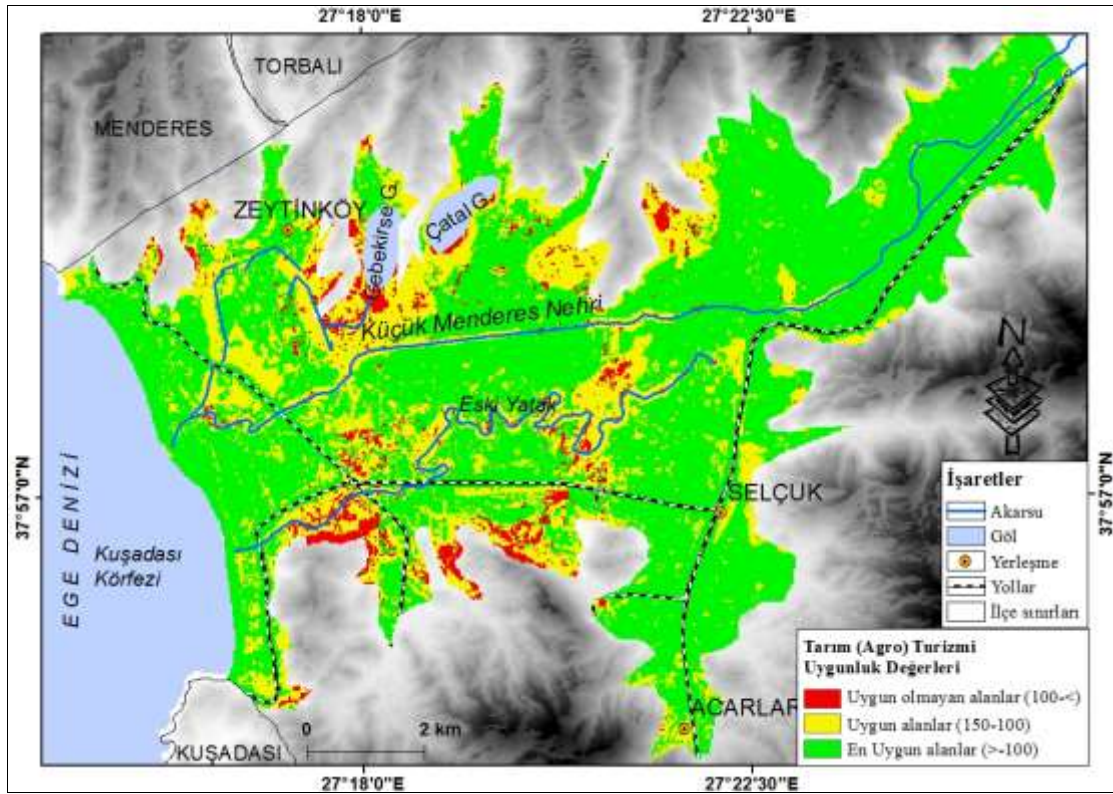
Foto 1: Küçük Menderes Nehri ve Çevresindeki Konaklama Tesisleri

Küçük Menderes Nehri Delta Ovası'nın tarım turizmi potansiyelinin belirlenmesinde etkili olan faktörlerin ağırlık değerlerine göre elde edilen analiz sonucunda tarım turizmi yönüyle uygun alanlar ovanın % 95'ini kaplamaktadır. Tarım turizmi bakımından uygun sahalara ovanın tamamında yayılım gösterirken, uygunsuz sahalara Gebekirse ve Çatal gölleri gibi göllerin çevresindeki bataklıklar, Efes Havaalanı'nın güneyindeki dağlık saha ve Selçuk yerleşmesinin güneyinde yer almaktadır (Tablo 8; Şekil 3).

Tablo 8. Küçük Menderes Delta Ovası'nın Tarım Turizm Potansiyel Alanları (ha ve %)

Uygunluk Sınıfları	Alan (ha)	Oran (%)
En uygun alanlar	5778,33	67,48
Uygun alanlar	2367,51	27,64
Uygunsuz alanlar	416,63	4,86
Toplam	8562,49	100

Şekil 3: Küçük Menderes Nehri Delta Ovası'nın Tarım Turizm Potansiyel Alanları

SWOT analizine göre yapılan değerlendirmeler doğrultusunda Küçük Menderes Nehri Delta Ovası'nda görülen en önemli zayıf yönler; tarım turizm bölgelerindeki yerel halkın çekingenliği ve devletin mali olanaklarını kullanmada deneyimsizliği, bilgi eksikliği, konaklama hizmetlerinin yetersizliği ve nitelikli eleman eksiligidir. Ancak bu olumsuzluk ve zayıf yönler eğitim ve bilgilendirme amaçlı çalışmalar yapılarak giderilebilecek niteliktedir. Tarım turizmi açısından tehditler ise ovada tarım

alanlarına insan baskısının artması ve amacına uygun olmayan farklı arazi kullanım taleplerinin olmasıdır (Tablo 9).

Küçük Menderes Nehri Delta Ovası'nın güçlü yönleri ise sahanın hem tarımsal arazi hem de ürün çeşitliliği yönüyle zengin tarımsal potansiyel ve cazip doğal ortama sahip olmasıdır. Bunun yanı sıra halkın tarım turizmine olan ilgisinin ve doğa sevgisinin yüksek olması ile flora ve fauna zenginlikleri de güçlü yönler arasında sayılabilir. Ovada karşılaşılan fırsatlar ise ova ve yakın çevresinde çeşitli turistik mekânların bulunması, zengin tarihi ve kültürel mirasın varlığı, otantik ürünler ve pazarların bulunması ve kara, deniz, hava ulaşımının kolay olmasıdır (Tablo 9).

Tablo 9: Küçük Menderes Delta Ovası'nın Tarım Turizmi Potansiyeli SWOT Analiz Tablosu

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Tarımsal potansiyelinin yüksek olması	Tarım turizmi potansiyelinin değerlendirilememesi
Cazip doğal zenginliğinin olması	Tarım turizmine yönelik konaklama hizmetlerinin olmaması
Tarımsal ürün çeşitliliğinin oldukça fazla olması	Tarım ürünlerini pazarlamasında sorun yaşanması
Makinalı tarımın yaygın olması	Elde edilen gelirin düşük olması
Kara, deniz ve hava ulaşımının kolay olması	Tarım turizmi yatırımlarının olmaması
İklim ve yer şekillerinin tarımsal faaliyetlerin yapılmasına uygun olması	Tarım turizmi için yeterli teşvik bilgilendirmenin yapılmaması
Tarihin ilk çağlarından beri tarıma elverişli topraklara sahip olması	Tarımda çalışacak nitelikli işgücünün yetersizliği
İlk Çağlardan beri doğuya açılan büyük ticaret yolu üzerinde olması	Tarım turizmi faaliyeti için uygun alanların tespit edilmemiş olması
Fırsatlar	Tehditler
Kültürel, tarihi ve doğal mirasın zengin olması	Köylerde yaşayan genç nüfusun tarım dışı sektörlerde çalışmak üzere ülke içi ve dış ülkeler göç etmesi.
Kırsal kesimde yaşayan halkın tarım turizmine ilgi duyması	Yazın kuruyan akarsuların sulamada kullanılamaması
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın kırsal kalkınma ve tarım turizmi gibi proje çalışmalarına hız vermesi	Tarımda sulama amaçlı açılan kuyu sayısını giderek artması
Tarımsal faaliyetlerin yeni istihdam alanları oluşturması	Delta sahasında sulak alan niteliğindeki bazı göllerin kurutulması
Ova ve yakın çevresinde çeşitli turistik mekânların bulunması	Yaz mevsiminde aşırı su kullanımıyla taban suyu seviyesinin düşmesi
Turistlerin ekolojik tarım ürünlerine olan talebinin artması	Delta sahasında taşkınların yaşanması

SONUÇLAR

Menderes Delta Ovası ve çevresi sahip olduğu coğrafi konumu elverişli iklimi, cazip sahilleri, antik kentleri, Meryem Ana Evi gibi dini merkezi ve çeşitli doğal güzellikleriyle çeşitli turizm türlerinin hareketliliğinde Türkiye'de öncülük yapan sahalardan birisidir. Bu turizm faaliyetlerinden birisi de Dünya'da ve Türkiye'de son yıllarda yaygınlaşmaya başlayan tarım turizmidir.

Tarım turizmi faaliyetlerindeki arz, talep durumu ve mevcut durumu incelendiğinde Küçük Menderes Delta Ovası'nın önemli bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. İklim, yer şekilleri, hidrografya, toprak ve arazi kullanımı gibi coğrafi özellikler ovanın tarım turizmi için oldukça elverişlidir. Ovanın tarım turizmi potansiyelini belirleyen ana unsurlar ise çekicilik, erişim ve konaklamadır. Sıcaklık, yağış, eğitim, akarsulara uzaklık, toprak, arazi kullanımı, yerleşme yoğunluğu, yollara uzaklık ve turistik çekicilikler gibi faktörlerin etki değerlerine göre yapılan analiz sonuçlarına bakıldığında Küçük Menderes Delta Ovası'nın % 95'inin tarım turizmi açısından en uygun ve uygun alanlardan oluştuğu görülmüştür. Ancak her ne kadar ovada doğal ve kültürel çekicilikler ile ulaşım olanakları yeterli düzeyde olsa da tarım turizmine ortam oluşturacak konaklama hizmetleri gelişmemiştir. Bu nedenle Küçük Menderes Delta Ovası'nda tarım turizminin geliştirilmesi için yapılması gerekenler şunlardır:

- Tarım turizmi için tarım alanlarından faydalanılmasında yerel halkın görüşlerinin alınması, doğal değerlerin korunması ve sahiplenilmesi bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca yeni projeler geliştirmek ve uygulamak için Ar-Ge kuruluşlarıyla ve üniversitelerle işbirliği içinde hareket etmek amaçlara ulaşılmasını hızlandıracaktır. Bunun yanı sıra yurt dışındaki ve yurt içindeki gelişmelerin öğrenilip paylaşılması bu konuda yapılacak proje ve hizmetlerin tanıtılması tarım turizmin daha hızlı gelişmesine yardımcı olacaktır.
- Menderes Delta Ovası'nda doğal alanları bozmadan faaliyetleri artırıcı ve kolaylaştırıcı bazı altyapı yatırımları yapılabilir. Bu bağlamda özellikle köylerdeki kültürel çekiciliklerin desteklenmesi ve görünür hale getirilmesi de oldukça önemlidir.
- Delta ovası tarım turizm alanları bakımından ne kadar zengin olursa olsun yöre halkının kültürel çekiciliği ve turiste olan davranışları konusunda bilinçsiz olması tarım turizm kaynaklı gelişmeyi engelleyeceğinden, tarım turizminin tam da merkezinde yer alan yöre halkının pazarlama teknikleri, turiste davranış biçimleri konularında eğitilmeleri ve bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Ayrıca bu eğitim ve bilinçlendirmeler için yerel yönetimlerin diğer ilgili kuruluşlarla işbirliği içinde olması da faydalı olacaktır.
- Küçük Menderes Delta Ovası'nda ekonomik uğraşı sadece tarım olan yörelerde, tarımsal faaliyetleri yanında yöre halkının evlerinde günlük yaşam için üretip tükettiği yerel yemekler, içecekler ve el sanatları gibi alternatif turizm faaliyetlerinin de geliştirilmesi tarım turizminin gelişmesine katkı sağlayacaktır.
- Küçük Menderes Delta Ovası'nda yaşayan nüfusun, ziyaretçilerin konaklamasına olanak sağlayacak şekilde küçük turizm işletmeciliği yapması alternatif turizm faaliyetlerinin de gelişmesine imkân oluşturacağından, Türkiye ekonomisine de katma değer kazandırılacaktır. Bu nedenle, Küçük Menderes Delta Ovası'nda diğer turizm dallarıyla birlikte tarım turizmini de iyi bir planlamayla işlevsel hale getirip, yerli ve yabancı turistlerin ilgisinin bu alana çevrilmesi sektörün gelişmesi bakımından önemlidir.

KAYNAKLAR

- Aikaterini, G., Ioannis, S., Thanasis K. (2001). Is Agrotourism 'Agro' or 'Tourism'? Evidence from Agrotourist Holdings in Lesvos, Greece, Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research, 12 (1): 6-22.
- Altınbaş, Ü. (2006). Toprak Etüt ve Haritalama. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları Ziraat Fakültesi Yayın No: 521.
- Balık, S. Ustaoglu, M. R., Özbek, M. Yıldız, S. Taşdemir, A., İlhan, A. (2006). Küçük Menderes Nehrinin (Selçuk, İzmir) aşağı havzasındaki kirliliğin makro bentik omurgasızlar kullanılarak saptanması, E.U. Journal of Fisheries & Aquatic Sciences, 23 (1-2), 61-65.
- Batur, M., Binboğa, G., Binboğa, H., Küçükahmetler, Ö., Yardımcı, E., K., Çolak, A., Kocabaş, A. (2013). İzmir Ekoturizm Rehberi, T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Yayınları, Yayın No: 6, İzmir.
- Busby, G., Rendle, S. (2000). The Transition From Tourism on Farms to Farm Tourism, Tourism Management, 21 (6): 635-642.
- Civelek, C., Dalgın, T., Çeken, H. (2014). Agro-Turizm ve Kırsal Kalkınma İlişkisi: Muğla Yöresindeki Agro-Turizm Alanlarında Bir Araştırma, Turizm Akademik Dergisi, 1 (1): 15-28.
- Clarke, J. (1999). Marketing Structures for Farm Tourism: Beyond the Individual Provider of Rural Tourism, Journal of Sustainable Tourism, 7 (1): 26-47.
- Çavuşoğlu, M. (2012). Bozcaada Üzüm Tarımı Turizmi ve Elektronik Tatil Tasarım Site Uygulaması, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 2 (2): 49-54.
- Çıkmın, A., Çeken, Ç., Uçar, M. (2009). Turizmin Tarım Sektörüne Etkisi: Agro-Turizm ve Ekonomik Sonuçları, Tarım Ekonomisi Dergisi, 15 (1): 1-8.
- Doğanay, H., Coşkun, O. (2012). Tarım Coğrafyası. 2. Baskı. Erzurum: Pegem Akademi.
- Doğaner, S. (2013). Türkiye'nin Kültür Turizmi, Doğu Kitapevi, İstanbul.
- Erdenirsilay, A., Tomar, A. (2011). Küçükmenderes Havzasında Su Kaynaklarının Geliştirilmesinin Kıyı Bölgesine Olan Etkileri, 7. Kıyı Mühendisliği Sempozyumu, 20-23 Kasım 2011, Trabzon.
- Erinç, S. (1955). Gediz ve Küçük Menderes Deltalarının Jeomorfolojisi. IX. Coğrafya Meslek Haftası, Tebliğler ve Konferanslar. Türk Coğrafya Kurumu Yayını, 2, 33-66, İstanbul.
- Evren, A., İçten, C. (1997). Selçuk-Efes 3447 Parsel Kurtarma Kazısı, Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 41-50, İzmir.
- Flanigan, S., Blackstock, K., Hunter, C. (2014). Agritourism from the Perspective of Providers and Visitors: A Typology-Based Study, Tourism Management, 40: 394-405.
- Gıda Tarım ve Hayvancılık İzmir İl Müdürlüğü 2014: <http://izmir.tarim.gov.tr/Menu/35/2014-Yili>, Erişim Tarihi: 29.03.2016
- Gil Arroyo, C., Barbieri, C., Rozier Rich, S. (2013). Defining Agritourism: A Comparative Study of Stakeholders' Perceptions in Missouri and North Carolina, Tourism Management, 37: 39-47.

- Gökalp, D. D., Yazgan, M. E. (2013). Kırsal Peyzaj Planlamada Agroturizm ve Agriturizm, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15 (24): 25-29.
- Grund, A. (1906). Vorläufiger Bericht über physiogeographische Untersuchungen im Deltagebiet des Kleinen Mäander bei Ajasoluk (Ephesus), *Sitzungsberichte der Kaiserl. Akademie der Wissenschaften Math.- Naturw.Kl. CXV. Band, Abt. 1. Wien.*
- Güçlü, Y. (2010). Doğu Karadeniz Bölümü Kıyı Kuşağında İklim Konforu Şartlarının Kıyı Turizmi Yönünden İncelenmesi, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 8 (2): 111-136.
- Gündüz, S. (2004). Ankara İli Kalecik İlçesinde Tarımsal Turizme Uygun Alanların Saptanması ve Tarımsal Turizm Modelinin Oluşturulması Üzerine Bir Araştırma. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- Henderson, J. C. (2009). Agro-tourism in Unlikely Destinations: A Study of Singapore, *Managing Leisure*, 14 (4): 258-268.
- Herrera Catalino, A., Lizardo, M. (2004). Agriculture, Environmental Services and Agro-Tourism in the Dominican Republic, *e-Journal of Agricultural and Development Economics*, 1 (1): 87-11.
- Hurma, H., Kubaş, A., İnan, Ç. (2011). Trakya Bölgesindeki Tarımsal Üreticilerin Ek Gelir Olanakları: Tarım Turizmi. Uluslararası II. Trakya Bölgesi Kalkınma – Girişimcilik Sempozyumu, Bildiri Kitabı I (Editörler: Muharrem Öztel ve Hüseyin Burgazoğlu), *Kırklareli Üniversitesi Yayınları: 2, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları: 1, 219-227.*
- Iakovidou, O., Emmanouilidou, M., Stavrakas, T., Simeonidou, P., Chrisostomidis, C. D. (2001). Trends of Tourism Market for Agro-Tourism, *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 12 (2): 165-179.
- Kara, N. (1997). Selçuk ve çevresinin toprak kaynakları, sorunları ve çözüm önerileri, *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu, Bildiriler Kitabı*, 137-147, İzmir.
- Karabati, S., Doğan, E., Pınar, M., Çelik, L. M. (2009). Socio-Economic Effects of Agri-Tourism on Local Communities in Turkey: The Case of Aglasun, *International Journal of Hospitality & Tourism Administration*, 10 (2): 129-142.
- Kayan, İ. (1988). Late Holocene sea-level changes on the Western Anatolian Coast *Palaeogeography, Palaeoclimatology Palaeoecology*, 68: (2-4), 205-218.
- Kayan, İ. (1991). Holocene geomorphic evolution of Beşik plain and changing environment of ancient man, *Studia Troica*, Band 1, p. 79-92, Philipp von Zebern, Mainz am Rhein, Germany.
- Kaymaz, Ç. K., Özşahin, E. (2013). Hatay İlinin Potansiyel Eko Turizm Alanlarının Coğrafi Açısından Değerlendirilmesi (Doğu Akdeniz). 2. Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu "Ekoturizm", 19 Nisan 2013 Bildiriler Kitabı, Editör: Murat İsmet Haseki, 161-179, Adana: Ofis Reklam Danışmanlık.
- Kılıç, B., Kurnaz, A. (2010). Alternatif Turizm ve Ürün Çeşitliliği Oluşturmada Ekolojik Çiftlikler: Pastoral Vadi Örneği, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2 (4): 39-56.
- Kiper, T., Arslan, M. (2007). Safranbolu-Yörükköyü Tarımsal Turizm Potansiyelinin Kırsal Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2: 145-158.

- Kizos, T., Iosifides, T. (2007). The Contradictions of Agrotourism Development in Greece: Evidence from Three Case Studies, *South European Society and Politics*, 12 (1): 59-77.
- Kurt, S. (2015a). Natural Environment Problems of Delta Plains: A Case Study on The Küçük Menderes Delta Plain (Turkey), *International Journal of Research in Earth & Environmental Sciences*, 3 (1): 33-48.
- Kurt, S. (2015b). "Examination of Küçük Menderes River Delta in terms of Land Use and Changes in Coastline Using GIS and RS", *Tourism, Environment and Sustainability*, St. Kliment Ohridski University Press, Editors: Cevdet AVCIKURT, Mihaela DINU, Necdet HACIOĞLU, Recep EFE, Abdullah SOYKAN, pp. 633-646, ISBN 978-954-07-4021-8, Sofia, Aralık 2015
- Kurt, S., Haybat, H. (2015). Küçük Menderes Nehri Deltasının Çevresel Jeomorfolojisi. *Route Educational & Social Science Journal*, Volume 2(6): 207-223.
- Küçükaltan, D. (2002). Tarım Turizmi ve Türkiye'de Tarım Turizmi İşletmeciliği, T.C. Turizm Bakanlığı, II. Turizm Şurası, 1, 43-157, Ankara
- Loureiro, M. L., Jervell-Moxnes, A. (2004). Analyzing Farms' Participation Decisions in Agro-tourism Activities in Norway: Some Welfare Implications. Selected Paper Presented at the American Agricultural Economics Association Annual Meetings. Denver, Colorado.
- MİGM, (2014): Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü <http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=IZMIR>, Erişim Tarihi: 20 Mart 2016.
- Ndubisi, F. (2002). Ecological Planning-A Historical and Comparative Synthesis. Baltimore ve Londra: The Johns Hopkins Üniversitesi Yayınları.
- Nickerson, N. P., Black, R. J., Mccool, S. F. (2001). Agritourism: Motivations Behind Farm/Ranch Business Diversification, *Journal of Travel Research*, 40 (1): 19-26.
- Nilsson, P. A. (2002). Staying on Farms, An Ideological Background, *Annals of Tourism Research*, 29 (1): 7-24.
- Olalı, H., Timur, A. (1988). *Turizm Ekonomisi*, İzmir: Ofis Ticaret Matbaacılık.
- Ölgen, M. K. (2003). Coğrafi Bilgi Sistemleri Yardımıyla Turizm Amaçlı Çevresel Duyarlılığın Belirlenmesi. Ege Üniversitesi Coğrafya Bölümü Sempozyumları 2, Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu 16-18 Nisan 2003, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Öner, E. (1997). Selçuk Ovasının Fotojeomorfolojisi, I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu, Bildiri Kitabı, 75 - 86. İzmir.
- Özdede, A. (2012). Tarım Turizmi (Agro-Turizm). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Turizm İşletmeciliği Doktora Programı, İzmir.
- Özgüç, N. (2007). *Turizm Coğrafyası (Özellikler ve Bölgeler)*. 5. Baskı, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Özşahin, E., Kaymaz, K. Ç. (2014). Amik Ovası'nın Tarım (Agro) Turizmi Potansiyelinin Coğrafi Yaklaşımla İncelenmesi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25(2): 241- 257.
- Öztürk, Y. I., Yazıcıoğlu, İ. (2002). Gelişmekte Olan Ülkeler için Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2: 183-195.

- Plummerw, R., Spiers, A., Summer, R., Fitzgibbon, J. (2008). The Contributions of Stewardship to Managing Agro-Ecosystem Environments, *Journal of Sustainable Agriculture*, 31 (3): 55-84.
- Przezborska, L. (2003). Relationships Between Rural Tourism and Agrarian Restructuring in A Transitional Economy: The Case of Poland. İçinde D. Hall, M. Mitchell, and L. Roberts (Editörler), *New Directions in Rural Tourism* (ss: 203-222). Aldershot: Ashgate.
- Robertes, L., Hall, D. (2003). *Rural Tourism and Recreation Principles and Practice*, UK: CABI Publishing.
- Selvi, M. S., Demirer, D. (2012). Ekolojik Tatil Çiftliklerinin TATUTA Projesi Deneyimine İlişkin Örnek Olay İncelemesi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23 (2): 187-202.
- Sıkı, M. (1997). Selçuk (İzmir) Kuş Cenneti'ne genel bir bakış. Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu, *Bildiriler Kitabı*, 165-168, İzmir.
- Soykan, F. (2003). Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi, *Ege Coğrafya Dergisi*, 12: 1-11.
- Sütgibi, S. (2009). Delta Ecosystems and Degradational Impacts: A Case Study on The Küçük Menderes Delta. *Aegean Geographical Journal*, 18 (1-2): 59-72.
- Tozar, T. (2006). Doğal Kaynakların Sürdürülebilirliği İçin Geliştirilen Ekolojik Planlama Yöntemleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Turoğlu, H., Özdemir, H. (2005). Bartın İlinin Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10 (13): 97-116.
- TÜİK, (2014). <http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do?metod=search&araType=vt>, Erişim Tarihi: 20 Mart, 2015.
- Türkben, C., Gül, F., Uzar, Y. (2012). Türkiye'de Bağcılığın Tarım Turizmi (Agro-Turizm) İçinde Yeri ve Önemi, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (23): 47-50.
- Uyar, M., S., Akdu, U. (2009). Çiftlik Turizmi, Kırsal, Tarım ve Ekoturizminin Kavramsal Açından İrdelenmesi *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1): 143-166.
- Veeck, G., Che, D., Veeck, J. (2006). America's Changing Farmscape: A Study of Agricultural Tourism in Michigan, *The Professional Geographer*, 58 (3): 235-248.
- Weaver, D. B., Fennell, D. A. (1997). The Vacation Farm Sector in Saskatchewan: A Profile of Operations, *Tourism Management*, 18 (6): 357-365.
- Williams, P., Paridaen, M., Dossa, K., Dumais, M. (2001). *Agritourism Market and Product Development Status Report*. Centre for Tourism Policy and Research, Simon Fraser University. Erişim Tarihi: 23.12.2012 <http://www.rem.sfu.ca/pdf/agritourism.pdf>.
- Woo, L. S., Yeon, N. S. (2006). Agro-Tourism As A Rural Development Strategy in Korea, *Journal of Rural Development*, 29 (6): 67-83.
- Yang, Z., Cai, J., Sliuzas, R. (2010). Agro-Tourism Enterprises As A Form of Multi-Functional Urban Agriculture for Peri-Urban Development in China, *Habitat International*, 34: 374-385.

- Yarar, M., Magnın, G. (1997). Türkiyenin Önemli Kuş Alanları, Doğal Hayatı Koruma Derneği, İstanbul, 72-73.
- Yavuzaslanoğlu, E., Yavuz, M. (2012). KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14 (22): 31-33.
- Yürük, E., Ö. (2002). Turizmin Geleceği: Ekoturizm, Standart: Ekonomik ve Teknik Dergi, 500: 68-71.